

КУЛЬТУРНА ЛІНГВІСТИКА ТА КОГНІТИВІСТИКА

Баневич Мар'яна Юріївна

асистент,

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

ДИСКУРСОТВІРНА РОЛЬ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ МЕТАФОРИ

Концептуальна метафора є центральним механізмом, за допомогою якого люди розуміють свій світ і взаємодіють з ним. Концептуальна метафора, створена Джорджем Лакоффом і Марком Джонсоном інтерпретується як: "... поняття не просто мовної прикраси, а когнітивний процес, який формує думку та досвід" [3, с. 27]. За допомогою метафори абстрактні сфери розуміються в термінах більш конкретного досвіду. Ця здатність метафори структурувати розуміння відіграє важливу роль у створенні дискурсу, формуванні наративів, ідеологій і колективної свідомості. Метою цього дослідження є висвітлення ролі та впливу концептуальної метафори у створенні дискурсу.

У своїй праці, Дж. Чартеріс-Блек стверджує, що "Метафори є когнітивними відображеннями між двома доменами: доменом джерела (більш звичним і конкретним) і доменом призначення (більш абстрактним)" [1, с. 60]. Наприклад, у метафорі "Час – це гроші" домен джерела (гроші) допомагає концептуалізувати цільовий домен (час). На основі цієї метафори вживаються вирази такі, як "проводити час" або "економити час", які визначають те, як люди думають про час і цінують його.

Концептуальні метафори проникають у мову та мислення, дозволяючи людям обробляти складну інформацію. Важливо те, що метафори не є ізольованими; вони утворюють мережі, які утворюють те, що Дж. Лакофф і М. Джонсон називають "метафоричною когерентністю" [3, с. 59]. Ця узгодженість відображає спільне культурне розуміння та лежить в основі різноманітних дискурсів, формуючи спосіб спілкування суспільств і знаходження комунікативної мети.

Розглянемо детальніше поняття дискурсу крізь призму концептуальної метафори. Цілковито погоджуємось із думкою В.Чернявської стосовно того, що "Дискурс, який розуміється як структуроване спілкування в певному соціальному чи культурному контексті, за своєю суттю є метафоричним..." [5, с. 96]. Метафори допомагають створювати, підтримувати та кидати виклик дискурсам, формулюючи проблеми, керуючи інтерпретаціями та впливаючи на ставлення. Дискурсотвірні метафори залучають події в дискурс, а також є засобом вираження наміру автора до цієї певної події. Втілення концептуальних метафор в дискурсі дає змогу інтерпретувати ідеї, терміни та емоції.

Дослідження показують, що концептуальні метафори важливі як для колективної, так і для індивідуальної ідентичності. Крім того, вони є основним інструментом для передачі вірувань, культурних цінностей і знань нації.

Варто зауважити, що інколи метафори долають розрив між абстрактними поняттями та емпіричними спостереженнями. Наприклад, метафора “Генетичний код” концептуалізує ДНК як мову зі структурою, яку можна читати та перекладати. Подібним чином, Н. Стежко у своєму дослідженні пише, що “Метафори не лише сприяють розумінню, але й впливають на напрями дослідження та формування закономірностей, висвітлюючи певні аспекти явищ і приховуючи інші” [4, с. 58].

Повсякденне спілкування рясніє метафорами, які формують особисті та соціальні взаємодії. Наприклад, метафора “Життя – це подорож” описує життєвий досвід як шлях із віхами, перешкодами та пунктами призначення. Ця метафора впливає на те, як люди ставлять цілі, сприймають прогрес і справляються з труднощами. У міжособистісному контексті такі метафори, як “Стосунки як інвестиції”, підкреслюють емоційний обмін з точки зору витрат і вигод, впливаючи на те, як люди орієнтуються в соціальних зв’язках.

Концептуальні метафори не є ідеологічно нейтральними; вони кодують і увічнюють динаміку влади. Наприклад, такі метафори, як “Ринок як джунгли”, виправдовують неоліберальну економічну політику, розглядаючи ринки як природно конкурентне середовище. Подібним чином метафори в засобах масової інформації, такі як “Іміграція як потоп”, викликають страх і терміновість, впливаючи на громадську думку та політику. Формуючи те, як люди концептуалізують суспільні проблеми, метафори відіграють ключову роль у побудові та підтримці ідеологічних структур. Аналіз показує, що концептуальна метафора служить: щоб переконати аудиторію; пояснювати складні процеси більш звичною мовою; щоб надати простір для поєднання подій і питань загальнополітичного чи культурного характеру. Варто зробити акцент на тому, що “..концептуальна метафора має бути дискурсоутворюючим чинником, який, з одного боку, є потужним засобом впливу на аудиторію, а з іншого – демонструє національну свідомість” [2, с. 20].

Висновок. Роль концептуальної метафори у створенні дискурсу підкреслює її глибокий вплив на людське спілкування та мислення. Структуруючи абстрактні поняття відчутними способами, метафори дозволяють людям орієнтуватися в складних сферах, будувати спільні значення та брати участь у суспільних дискурсах. Від політики та науки до повсякденного життя, концептуальні метафори є незамінними інструментами для формування наративів і спрямування колективного розуміння. Майбутні дослідження повинні продовжувати вивчати динамічну взаємодію між метафорою та дискурсом, особливо в різноманітних культурних та мовних контекстах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Charteris-Black J. *Politicians and Rhetoric: The Persuasive Power of Metaphor*. London: Palgrave Macmillan, 2014. 374 p.

2. Forceville Ch. Non-verbal and multimodal metaphor in a cognitive framework: agendas for research / Ch. Forceville, E. Urlos-Aparisi // Multimodal metaphor. Berlin-New York: Mouton de Gruyter, 2009. P. 19–44.
3. Лакофф Д., Джонсон М. Метафори, якими ми живемо / Пер. з англ. Н. Климчук, О. Головіна. Київ: Основи, 2004. 280 с.
4. Стежко Н.О. Метафора у науковому дискурсі: когнітивний аспект. Київ: Наукова думка, 2012. 190 с.
5. Чернявська В. Е. Дискурс та його структура. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2010. 310 с.

Бондарчук Олена Юріївна

кандидат філологічних наук, доцент
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Карневич А.М.

здобувачка другого рівня вищої освіти,
Волинський національний університет імені Лесі Українки

ПОНЯТТЄВИЙ СКЛАДНИК КОНЦЕПТУ “GELASSENHEIT” У НІМЕЦЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ

Інтерпретація поняття “*Gelassenheit*” у німецькій лінгвокультурі може мати різноманітні відтінки та аспекти, в залежності від виконавця, адже його можна класифікувати як емоційний концепт. За визначенням Н. Венжинович **концепт** (лат. *conceptus* – думка, поняття) – *термін, уведений для пояснення процесів мислення і пов’язаний з одиницями ментальних і/або психічних ресурсів людської свідомості; оперативна одиниця пам’яті й усієї картини світу (зокрема мовної); смисли, якими оперує людина в процесах мислення і які віддзеркалюють зміст досвіду і знань, результатів усієї людської діяльності, а також процесів пізнання світу у вигляді певних “квантів” знання* [2, с. 175]. Оскільки кожна людина суб’єктивно сприймає той чи інший концепт, є доцільним розглянути усі його компоненти, а саме поняттєвий складник, образний складник та оцінний складник. У нашому дослідженні ми зупинимось на першому, поняттєвому, складнику. Аналіз цієї лексеми повинен проводитись на кількох рівнях, а саме етап етимологічного аналізу, аналіз дефініцій ключового слова та аналіз синонімів. Для цього скористаємось словниками різного напрямлення.

Німецька лексема ***Gelassenheit*** є іменником жіночого роду та має форму лише однини. Її походження можна простежити через середньовірнонімецьке (mhd.) ***gelāzenheit***, яке мало значення *Gottergebenheit* – “відданість Богові”, “боговідданість”. Це слово, зі свого боку, розвинулося від середньовірнонім. прикметника ***gelāzen*** (сучас. *gelassen* – 1) “спокійний, стриманий, незворушний”; 2) “холоднокровний”). Останній бере початок із давньовірнонімецького (ahd.) префіксального дієслова ***gilāzan*** (IX ст.), яке означало “поводитися, триматися” (“*sich benehmen, gebärden*”) або “залишати, покидати щось, відпускати, відмовлятися від чогось” (“(er-, los-,